

ИЗЛАЗИ
УТОРНИКОМ, ЧЕТВРТКОМ
И НЕДЕЉОМ

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИН.
ИЛИ 1 КРУНА

ПРЕДПЛАТУ ПРИМАЈУ
СВЕ ПОШТЕ У СРБИЈИ И
ИНОСТРАНСТВУ

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

Предплату треба слати
Стени М. Веселиновићу
проф. богословије

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА НЕ
ПРИМАЈУ СЕ

РУКОПИСИ НЕ ВРАЋАЈУ СЕ

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
У МАЋЕДОНСКОЈ УЛИЦИ
БР. 6

БРОЈ 10 ПР. Д.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ

БРОЈ 10 ПР. Д.

НОЋАС САМ ТЕ ОПЕТ СНИВ'О

Ноћас сам те опет снів'о,
О, царице срца мога!
И у сну сам ја ужив'о,
Часе мила блаженога.

Ти бијаше бајна, мила,
К'о анђелче лакокрило,
На ме си се насм'јешила,
Кад ти љубиух око мило.

Ал' када те ја на преле
Стискох, вес'о, груди своје,
Ја осјетих двије стр'јеле,
Бе ранише срце моје!

У марту 1898.

Осман А. Ђилић.

„ЦИГАНЧЕ“

(из збирке „Сити и гладни“)

— Јанко М. Веселиновић —

(наставак)

III

Кад је први пут обукла дугачку сукњу, било јој је петнаест година. Чудна нека мешавина наста у души њезиној. Срце је вукло свему оном што је дотле радила; њој бежу миле и драге њене играчке, њене лутке, њена мачка „белка“, и она би јој, са пуно преданости послу, и сада везивала плаву, или црвену, траку око врата. Али, то би радила само кад је сама или с Миленом. Међутим, ако би ма ко други ту био, она то не би смела чинити, не зато, што би јој то ко год бранио, него од неког стида коме ни сама не знађаше узрока. Осећала је да то више није за њу, да то раде само деца. Чинило јој се и да је дете и да — није. Било је нечег у души њезиној што јој је лице збиљом облачило, нечег огромног, великог, што није видела, није осећала, али је слутила. И та слутња беше баш она мешавина она збиља, која је тако очито поче раздвајати од њеног детињства.

И кад би је обујмиле те мисли и ти осећаји, тад би се повукла у какав кутак, узела би рад у руке, радила са свим махинално, и не мислећи о раду. А дух би јој се тада узнео и мисао полетела далеко далеко.... Огроман је простор по ком пролећу мисли младе шипарице! Широка је као небо, дубока као океан а велика као васељена. И она је свуд; њена машта ствара слике и предмете које није видела. Мислиће о свему, док јој се мисао не замори, али неће знати о чему је мислила.

Родитељи обично не опазе то. Они забораве своју младост кад их обујме бриге живота, па се после ни код деце на њу не обзиру. Њихова је доцнија брита да им се деца владају како треба, да буду смерна, честита и у опште онаква како то друштвени закони изискују.

Тако су радили и Павини родитељи. Они се готово увек подсмеваху њеној збиљи и караху њене несташлуке.

— Шта си се намрштила? Санђим, девојка! Рано си ми почела, рано! — рекао би Стојадин видећи је озбиљну.

— Паво! Бог с тобом, девојко! Матора девојчур, а још би се играла! — рекла би Христина видећи је како своју „белку“ мази.

И у једном и у другом случају Пави би удариле сузе на очи. Њој се чинило да јој родитељи неправду чине...

И још нешто. Као шипарица почела је она имати и својих тајни. Бивало је вазда по нешто што није смела казати ни оцу ни мајци, не зато, што би била крива пред њима, него просто зато, што им то није могла казати, што то није за казивање.... Она се сада чудила своме некадашњем „безобразлуку“ како је смела оцу и мајци толико пута рећи: „кад се ја удам“.... „кад се будем удала“.... „чим порастем, ја ћу се одмах удати“... Данас то она не би смела рећи ни за какво благо овог света.

Једини живи створ, коме је она то смела рећи, била је Милена. И с њом је доста пута и о том говорила; али, истину рећи, она није знала: зашто се девојке удају, и што им је то потребно, кад имају оца и мајку? Мислила је изнајпре, да се само сиротице удају; а кад је после видела да се удају и девојке које имају живе родитеље, она се чудила.

После су јој објаснили да свака девојка треба да се уда и да ће се и она једанпут морати удати.

Чудно је то звонило у ушима њезиним а још јој је чудније у срцу одјекивало.

„Удати се!... А што се баш девојка мора удати? Што она не би остала код оца и мајке кад јој је ту добро? Шта је ето, на пример, мени рђаво код оца и матере? И зар би ми бајаги, негде и код некога било боље?...“

И она се заверавала по сто пута самој себи да се неће никад удавати.

Једнога дана рече са свим озбиљно Милени:

— Знаш ли шта сам смислила?

— Шта?

— Да се не удајем!

— То не може бити!

— Зашто? Шта ми смета и овако?

— Е не знаш ти! Мама вели: свака девојка мора да се уда.

— То сам и ја чула, али зашто мора?

— Зато да не плете седе.

— Добро; а зар ћеш се ти удати?

— Хоћу.

— За кога?

— То још не знам, али ћу се свакојако удати.

Има ту пуно младића. Један сваки дан пролази поред нашег прозора и свакад погледа овамо. Не знаш како је леп! Има лепе, црне очи баш као ти! Бак је још, носи књиге под пазухом. Веома ми се допада. Ето, причекај мало, сад ће он проћи, јер у једанаест сахата увек овуд прође.

— Баш ћу причекати!

— Ходи, седи овде да га боље видиш. Леп је, допашће се и теби.

Нису дуго чекале. Одмах после једанаест сахата прође предмет разговора поред прозора. Милена се беше готово са свим нагла да му се покаже. Он баца поглед, збуњено саже главу и прође.

— Шта велиш? Је ли леп?

— Јесте — рече Пава. — А како му је име?

— Не знам.

— Како то?

— Тако, не знам. Али има више од два месеца како овуда пролази. Мени се веома допао. А теби?

— И мени.

— Ето, за њега бих се могла удати. А ти?

Пава слеже раменима, али не рече да не би.

IV

То беху те њихове девојачке тајне. Милена би доста пута о томе и пред ким другим говорила, али Пава никад. У земљу је хтела пропасти кад би год Миленина мајка проговорила реч о њиховој удаји, док би се Милена још о томе с мајком и препирала.

У осталом, Милена беше са свим друкчија. Она је за неколико месеци већ волела неколико њих. Оног ђака, што је поред прозора пролазио, већ је и заборавила; видела га једанпут у поцепаним ципелама, и одмах јој постао одвратан. Сем тога, у Пантића се кући говорило о томе а у њеној никад.

Никад Пава не чу оца или мајку да јој о удаји говоре. Она је за њих била девојка само онда кад би радила какве детињарије па би је прекоревали.

Али у току године дана она се навикла потпуно на мисао о удаји; сад је већ и сама мислила да свака девојка треба да се уда, да је чак и срамота остати неудата, и чудила се и смејала сама себи, како је могла мислити онако глупо.

Кад је већ дошла самосвест о девојаштву, онда је бацала на страну све што беше детињско. Лутке више није узимала у руке; бегала је од детињских радова. Него би обично узимала вез и везла; вез јој се чинио прави девојачки рад. И ништа је не би тако вређало као кад би је неко као дете сматрао.

Поред свега, што се онако с Миленом волела и слагала, беше међу њима велике разлике. Пава, на пример, беше нека врста сањалице; повукла би се у се и премисљала своје мисли и вазда је имала по нешто што не би ником казала — док у Милени беше све као на длану. Она се опет не би устручавала да исприча све, што јој је на срцу или језику, па ма ко ту био. Пава је волела усамљеност, тишину, мир, где се лепо да мислити. Она је вазда идејалисала о шуми, цвркату тичијем, маленој, белој и чистој кућици — док би Милена волела више друштво, галаме, проводе, светину. Њу је самоћа сневеселавала, она се осећала као болна у њој.

Требало је посматрати ове две пипарице онога дана кад се Милена спремама први пут на бал. Пава, разуме се, није се спремама, али је била ту да помогне Милени обући се, да је спреми, управо да је она прва види у белој балској хаљини. Тога задовољства не могаше се ни једна одрећи.

И Пава се свесрдно предала послу, само да јој другарица што лепша буде. Стотину ситница имала је она на уму; рекао би човек да је у томе била брижнија и од саме мајке Миленине.

А Милена занета беше лепа у белој одећи као вила. Пава је окрену на све стране, загледајући мајсторским погледом, па онда рече:

— Готово! Од тебе, златнице моја, неће бити лепше девојке на балу!

— Ох, како бих волела да си могла и ти...

— Не, не! Шта ћу ја? Прво, ја не марим за балове — ти знаш — а после, грехота би било строшити толики новац на одело.

— А ја сам могла?

— Ти си друго. Ти си богата, имаш — ја немам толико да могу засебито балску хаљину купити.

— Чујеш! Сутра дођи, све ћу ти причати!

— Хоћу, дођи ћу.

Кола већ чекаху. Отац и мајка Миленина већ беху готови. Милена се пољуби с Павом, као да ће куд на пут, па се упутише колима.

Пава пољуби у руку оца и мајку Миленину, пожеле свима пријатну забаву, па се врати кући, потпуно уверена, да ће Милена бити најлепша на балу, и зато беше задовољна.

Код куће је мати упита загледајући јој испитивачки у очи:

— Оде Милена?

— Оде. Да си само видела, мајко, како је лепа!
 — А теби није криво?
 — Зар што је она лепа!?
 — Не, него што и ти не идеш на бал?
 Пава се насмеја грохотом.
 — Баш ни оволико! рече она и закачи ноктом за зуб.

— А шта то? — упита Стојадин из собе.
 — Ништа, тата. Мама ме пита: да ми није криво што и ја нисам на бал отишла, а ја јој велим да ми ни брига није — рече она прилазећи му руци.

— Тако, дете моје, тако. Балови су за оне којима је Бог дао те се прелива. Ми, чедо моје, имамо, Богу хвала, колико нам треба, али немамо за бацање. Тек, опет, нећеш ми ни ти овде зачамати. Ја ћу тебе водити сутра с матером у Позориште да видиш Милоша Обилића и Цара Лазара. Да видиш само како је то дивно! Ја сам једанпут гледао *Боја на Косову*, па сам се сит исплакао. Видећеш само!

— Е то баш волим! То баш волим! Тајка, како си ти добар! — викну она пуна радости па загрли оца.

Разведрише се и Стојадин и Христина. Они су мислили да ће ту сад бити суза, а оно, ето прође па још весело. А осећали су праву незгоду. Дете је — дете. Што види од других, то и оно чини. Немаштина им је пречила, а срце родитељско хтело би да усрећи.

— Нисам требао допустити да се дружи с Миленом! — рече Стојадин на неколико тренутака пре Павиног доласка. — Милена је Пантића кћи, а Пантићу је Бог дао те може! Ја сам крив што свом детету чиним неправду. Она је требала да се дружи са својом приликом!...

Сутра дан рано Пава доби писамце од Милене.

„Мила моја,

Провела сам се што бити може! Познала сам се и с многим младићима и играла готово са свима. Дођи данас после подне — јер ћу пре подне спавати — па ћу ти све причати.

Љуби те твоја

Милена“.

(наставиће се.)

Т а ј н а

(Из Хајне-а из Zeitgedichte)

Не плачем. Очи су нам суве,
 Осмех краси твоју усну бајну,
 Поглед миран, — ни црта, ни покрет
 Не одају предубоку тајну.

Тешки боли у кривој души
 Крију тајну коју судба сава;
 Нек се срца и распаљте жаром —
 Уста љуте затворена ваза.

Питај чедо у колевци мало,
 Покојника, кога гробак крије,
 Зар ће они и открити тајну,
 Коју срце казало ти није.

М.

ГДЕ ПОМОРАНЦЕ ЗРУ

од
 Н. А. ЉЕЉКИНА

(изавак)

IX

Здање на кољу баше изнутра величанствено и раскошно. То беше сала у маварском стилу, позориште с ложама и ресторан по китајском укусу. Куд год се окренеш — тапети, позлата, живопис. Иванови и Кољурин с великом радозналешћу разгледаше молераје по зидовима и таваницама.

— Е, баш су лепе гостионице на страни! Чудо... рече Кољурин зачуђен. — Москва се слави гостионицама, али где је и Москва од овога заостала!

— Зар ту може бити упоређења? рече Николај Ивановић. — Москва — једно село, а овде — јевропска цивилизација. Ето, погледај ову нимфу на пример... Каква сличница!...

— Та, оно не може се рећи да је рђава!..

— Ето видите, а овамо се једнако жалите што сте с нама пошли у иностранство, улетете се у реч Глафира Семјоновна. Жалите се, кунете нас што смо вас тако далеко завели. А већ због самих гостионица вреди да човек дође у иностранство.

— Станови су овде страх Божиј, рече Кољурин, само јела је мало. Толике смо гостионице прошли, и за ручак по осам и десет француских четвртака (франака) плаћали, па опет нигде нас нису услужили руским јелом, чак ни кисела краставца нам не дадоше уз печење. О чорбама нашим да и не говорим.

— Па, француска су јестива; нава се овде не готове, одговори Глафира Семјоновна.

— Добро; а зашто нема „закуске“ пред ручком?

— Откуд да нема? Нисмо ли у Гранд-хотелу у Паризу доручковали кобасица, масла, сардине с ротквицама...

— Молим вас, зар је то нека „закуска“? Ја говорим о „закусци“, како се даје у нашим добрим ресторанима. Кад ми потражимо „закуску“, на тридесет разних врста којечега изнесу. И још осим хладне „закуске“ донесе се ту ваздан врућих дигеричица, сосића и то све с ватре, са угљевља. Не, не, што се јела тиче, у нас је много боље.

У таквом разговору компанија заседе за сто. Гарсон, са рашчешљаним бакенбартима у кратком капутићу, белој кецели до патоса дугачкој, са сервијетом на рамену одавно је заузео позу и очекивао заповести.

— Катр дежене... командује му „капетан“ Васиљевић.

— Oui monsieur. Quel vin désirez — vous. (Да господине. Које вино желите?)

Наручи се и вино, при чему „капетан“ Васиљевић додаде:

— Е, оде'ви рјус.

— Vodka russe? Oui monsieur... (Руске водке? Да, господине) — поклони се гарсон.

— Је ли могућно да имају водке? радосно повика Николај Иванович.

— Имају. Држе је. „Вдову Попову“¹⁾ ће одмах донети.

— Ама, кажи ми, молим те, зашто нам у Паризу нигде нису дали „водке“, а три пут смо је тражили? Свуда смо „водку“ коњаком замењивали.

— Оно је Париз, а ово је Ница. Овде је тушта и тма Руса, и за њих све држе. У ресторану „Лондону“ можете чак добити и црна хлеба, и свеже икре, и тазе рибе. „Водке“ има скоро сваки ресторан, причао је „капетан“ Васиљевић.

Коњурину засја лице; он се чак прекрети од радости.

— Хвала Богу! Да после толиког поста сркнемо мало руске ракије, рече он. — А ја сам већ мислио, да се до Русије нећу с њоме видети.

— Како? одмах ћете се видети; само је скупо наплаћују.

— Ако ће! Нисмо дошли да течемо, него да растичемо. Само нека донесу.

— Ено, носе једно стакло!

— Носе! Носе! То је она, драгана... По флаши познајем да је она!

Коњурин весело таре руке. Гарсон остави чаше на стаде отварати флашу.

— Би ли чиме „закусити“? пита своје друштво „капетан“ Васиљевић. — Мало кобасице, ротквица?

— Та, каква „закуска“! Добро је што до водке дођосмо! Прву чашицу можемо овако... са земичком, одговори Коњурин, узев чашицу у руку. — Ех, голубице, ракијице наша, две и по недеље како се не видесмо. Да се нисам одучио да те пијем, мила моја? узвикну он.

— Ама шта вам је, Иване Кондратијевичу, ви окупили као нека пијаница... осече се на њ Глафира Семјоновна.

— Нисам пијаница, матушко, већ просто таку навику имам према ракији... Ово је двадесет година, како не седам за сто без чашице, а овде у иностранству ништа. Ето за то би са задовољством рекао: „вив за Франц“!

Људи се куцнуше на исканише.

— Не, нисам се одучио да је пијем; напротив пијем одлично, рече Коњурин, гурнувши себи у зубе комад белог хлеба и наливајући поново чашице. — Господо! Дедер, да непијемо за ону ајкулу, што смо је оточи видели на обали! Да поменемо покојницу!

Гарсон међу тим донесе роткву, масло и исечене кобасице. Ракијање се понови. Коњурин је непрестано брбљао.

— Ех, сад већ никако не могу заборавити, да у свету постоји град Ница. А за што? Зато, што смо у њој нашли нашу руску, православну вотку. — Господо! Три пут Бог помаже! Ја наливам трећу чашицу.

Друштво не одрече.

Гарсон донесе омлет.

— Враћај, враћај натраг! узвикује Коњурин и маше рукама.

— Зашто? Па то је од јаја, као кајгана, уверава га „капетан“ Васиљевић.

— Знамо ми то! Таку су нам кајгану у Паризу сварили са свакојаким додатцима...

¹⁾ Ракија се у шали зове тим именом у Руси.

— Али, ово је просто кајгана са шунком.

— Где, како се румени шунка на њој! покушава „капетан“ Васиљевић убедити Коњурина.

— А ко ми јемчи да оно није обарена жаба? Не, ја сам се већ зарекао да не једем на страни никакву смесу.

— И ја то нећу јести, рече Глафира, па одмахну главом и најези се.

Јели су само Николај Иванович и „капетан“ Васиљевић.

— То једеш мене успркос! рече Николају Ивановичу жена.

— Није успркос, већ из подражавања цивилизацији, одговори овај. — Кад си већ на страни, онда ваља све јести.

Затим донеше рибу у сосу. Глафира се опет најези, али се не дотаче рибе. Не дотаче се ни Коњурин, него само рече:

— Парчад, и — у сосу. Не видиш шта једеш. Ко зна да до није ајкула, и то баш она, што је оточи на брегу показиваше.

— Остав'те се комедије... То је тирбо... најлепша риба, говораше, али узалуд, „капетан“ Васиљевић.

— Не, не, нећу ни то јести. Понићу још коју ракију с вама, па ћу мало хлеба узети у уста, рече Коњурин.

— Па баш и кад би била ајкула, шта је с тим? одговори Николај Иванович. — За љубав цивилизације ја сам готов и парче ајкуле појести, ако је овде једу.

И он примаче себи чинију.

Ствар се свршила тим, што су Глафира Семјоновна и Коњурин доручковали само „ростби“²⁾, сир и воће. Коњурин се зацрвенио од силне ракије, па је говорио:

— Само сам апетит надражио. А већ с каквим би задовољством појео сад порцију московске рибице, — било би чудо! Добра је ова Ница, али не у свему.. Кад би уз ову „водку“ била и „сељотка“ (риба), ствар би са свим друшчије изгледала. Овако, готово не вреди ни памтити, да постоји тај град Ница.

— Па заборави! Заборави је! довикује му Николај Иванович.

И компанија се гласно насмеја.

(Наставаће се).

СВАДБЕНИ ОБИЧАЈИ У ИНДИЈИ

По појмовима Индуса крупна је ствар: имати деце, особито сина, који би свршио тризну (даћу) на гробу родитељском. С тога је и брак у њих религиозна обавеза, од које се ослобођавају само људи побожни, што се посвећују самоћи и философском животу.

Чим се дете роди, нежни родитељи већ почињу мислити о свадби његовој. По законик *Мену*, девојчица може бити удата чим дође у осму годину, а има право да бира мужа сама себи, кад наврши једанаест година. Али се и друшчије дешава, те се често венчавају девојчице од седам, шест, па чак и од четири године, и дечади од 11—14 год. При избору невесте, родитељи се брину највише о чишћини своје касте (сталежа). Рођаци од трећег колена па на даље, имају најпрече право на своје рођаке.

Законои *Мену* најстрожије забрањују примање дарова за невесту, и брак, на тај начин закључен, називају продајом; али ово правило врши тачно само виши друштвени етаљежи. — Данас пак, постоје четири разна начина жењидбе и удаје.

Први начин се зове: *Канисаданам* и он је по закону; два последња зову се: *парујам*, што значи: продаја, а други начин је мешавина првога и последњих.

Први је начин најчаснији и састоји се у томе, што отац невестин, не само не прима никакве дарове, него на свој рачун спрема мираз, плаћа све свадбене трошкове, и осим тога, богато дарује и младожењу и његову родбину.

По другом начину, обе породице (младожењина и невестина) на заједнички рачун спремају мираз и плаћају издатке. Али немојте мислити, да се чо чини међу људима дошњега стања, у намери помоћи један другоме у неопходноме издатку: са свим не! Та заједница двеју породица, у општем расходу, долази једино од жеље: да све испадне неочекивано сјајно, те да се други зачуде. Тако су се у Бенгалији 1838 г. два „наметна“ оца сложили да држе свадбу на општи рачун, па су се погодили да свака страна даде 100.000 рупија, што скупа износи 1.500.000 динара. Понекад трошкови бивају и већи и долазе до суме од 4—500.000 рупија.

Да се толика сума потроши, узимају се обично: многе драгоцености, и овима се украшавају младенци и њихови рођаци; безбројни брамини за свештенодејство; многобројне бајадере, играчице; чине се велики пирови у току пет дана, или и више, јер се понегде пирује и по цео месец дана.

По трећем начину, младожењини родитељи узимају на се обавезу: да збаве мираз, да плате свадбене трошкове и још да даду „откуп“ за младу. — Овај начин је свуда раширен, особито међу људма средњег стања. Сваки стадеж има извесну таксу „откуна“, и родитељи не дају невесту из шака докле се потпуно такса не наплати.

Четврти је начин редак. Он понижава невесту, и родитељи му прибегавају само у великој невољи. Дознавши да се кћи њихова допада родитељима буди каквога момка, они је одводе у кућу њихову и тамо је остављају, на милост и немилост, да себи испросјаче „што било, за Браму (бога)“.

Оно, ако хоћемо право, — нужда не зна, нити може знати за законе: „нужда закон мења“. — Бива случајева, да рођена мати, да би избегла смрт од глади, продаје своју кћер у разврат. Ево шта вели гроф Варен, који је био очевидац једне, тако ужасне драме, коју нужда ствара у пукој сиротињи:

„Једанпут, 1835 г. седео сам у Белари, на веранди дома свога. Небо беше лазурно, ваздух тонал, а међу тим глад и епидемија опустошаваху земљу... Наједанпут видим две жене, у дну дугачке алеје, што је мој врт пресекала. После тренутне неодлучности, оне приступише мени; засташе на неколико корака од места где сам седео, клекнуше, и једна од њих пузећи дође и целива скут моје хаљине. Кад је дигла руку да скине покривало с лица, учини ми се, да опазих скелет; за тренут после тога, она стојаше преда мном као статуја гладне смрти, са својим упалим образима и очима, које стојаху дубоко у глави.

— Сахеб! (господине), рече ми, четири је дана како не једем ништа! Јуче сам дала кћери и последњу прегрип криза!.. Муж ми умире... Купите од мене кћер, даћу вам

је за 100 рупија (210 динара): половину сам дужна трговцима, а другом би спасла мужа и проживила још неколико месеца. Узмите моју кћер за робинју! Она је лепа и наградиће вас!.. Ви сте тако добри и она неће бити несрећна. Молим вас само не остављајте је док сте у Индији; а кад одете, нека буде како хоће Бог и ваша великодушност!..“ И једна мати се окуна у сузама.

„Неко време не могах говорити: тако ме је све ово потресло; матери се учинило, да се ја колебао односно њенога предлога. И она тада притрча кћери, скиде јој покривало с главе и рече пуна поноса: „Погледајте, није ли ово лепота, достојна једнога султана?“ — И заиста беше то развијена девојка с чудним, светлим оком, дугим трепавицама, прозрачном кожом, античким стасом, чаробним рукама и ногама... права индијска Венера! Да, мати се имала чиме поносити. Али каква је то немаштина морала бити, па да се дође до оваке крајности. — Муж јој беше убоги ткач, који је у најбољем случају једва могао зарадити да купи кћери нову хаљину, оцу — *комши* (огртач од грубе вуне) и себи — нов турбан на измаку године. Глад га је задесила без срестава и рад тешко да је могао издржити жену му и кћер. Отац његов и он сам нису ништа јели већ недељу дана. А сваки су дан радили, по обичају не жалећи се. Напослетку умире старац, и син му беше на умору. Жена његова се пошаше мишљу да га спасе, по ма буди какву цену... Дао сам сто рупија и отпустио лепотицу. Можемо ли а да не речемо с Катонам: „по некад је врлина за сажаљевање“?

Вратимо се свадбеним обичајима.

Свака покрајина у Индији има своје засебне свадбене обичаје, али ово су готово обилгатни:

Кад родитељи изаберу невесту своме сину и известе се са стране о пристанку њених родитеља, тада се обрати месном астроному и он им казује, у који би дан требала да буде прошевина. У тај дан, она поју од куће, узевши са собом комад платна, кокосов орах, пет смокава и две кутнице биљнога прашка. Путем најљубиво мотре на све знаке. Пређе ли им пут ма каква злослутна животиња, као: мачка, змија, шакал, они се одмах враћају кући и одгађају прошевину за сутра дан. И дошавши, најпосле, срећно родитељима невестиним, они најучтивље изјаве повод своме доласку. Домаћини саслушају предлог, али не одговарају ни речи, него се окрећу лицем југу, и гледају непомично у зид собни. У Индији по собним зидовима непрестано гмижу гуштери и с времена на време дају од себе тиху писку. Домаћини очекују тај писак, и сматрајући га као одобравање богова, изјављују свој пристанак. Та нема сцена се настави неки пут и по три сахата; просиоци стоје и чекају оборив поглед земљи. Добивши пристанак, они дају дарове и одлазе кући. Те вечери родитељи младожењини сазивају породични савет под председништвом меснога *муромта* (жреца), јер, без овога не може бити свршена ни једна важнија породична ствар. Људи се саветују седећи на ћилимима, а жене „чисте“ собу раствором крављега кала (као ерством за предохрану од инсеката) и шарају је првеним и белим бојама. И кад ово буде готово, у „чисту“ собу донеси се идол бога *Вишнесуара*, врши се *пура* (призивање) и ставља преда њ: грах, шећер, кокосов орах и слатко пиће, што се зове *парамана*. Сви присутни одају му божанске почести (намаскара) и моле се за успех предузећа. И ако у време молитве мали гуштер с јужне стране

изиде и пјесне, то је онда најбољи знак среће. На крају церемоније пурогита одређује дан венчања.

Најсрећнији свадбени дан то је равнодневица пролетња (10 март). У опште добри су месеци: март, април, мај јули. По невољи праве се свадбе још у новембру и фебруару; али у јуну се ни један Индус неће ожени, јер су астролози протумачили да је девети месец после јуна несрећан по децу.

Кад се одреди дан свадбе, онда се тек оглашава да су родитељи девојчини решени да удају своју кћер, за тога и тога младожењу. Одмах настају припреме. У кућу невестину долазе многи трговци и занатлије. У једних пазају минђуше, гривне, прстење и хиљаду других предмета, неопходних за породичну срећу. Другима се даје да шију богату одећу; од трећих купују посуђе итд. На три дана пред венчање гради се *пандал*, грађевина од дрвених стубова, обавијених платном. Место крова је платно; унутрашњост се богато украшава. У пандал међу идола Вишнесуара и приноси му нове жртве и дижу олтар.

На дан свадбе долазе гости. Младенци покривени свилом, и златотканом материјом седе напоредо и ђуте. Рођаци се моле, т. ј. вичу што игда могу. Пурогита призива богове, планете, небесне свираче и блажене претке да учествују у церемонији; затим приступи младенцима, везује им руке свештеном травом и обводи око олтара три пута уз ужасну дреку молилаца. Најпосле та хука мало умукне, невеста прилази олтару и надиноси руку час над ватру, час над воду, у знак своје непорочности. Младожења јој тад приступи на седам корака. На сваком кораку застаје, чита молитве; после седме молитве меће на невесту златну или сребрну ланчицу — символ брачнога савеза. Затим обоје седну напоредо и госте се слатким напитком. Две удате жене долазе и благосељају их да им не би уроци додијали.

За церемонијом долази свадбени пир. Почиве низ жртава, химна, купања, процесија, ручкова, вечерњих игара. Индуси, ако су и штедљиви иначе, овде се препорођавају. Таштина им узме за недељу дана дохотке од годину дана. Гостопримство нема граница. После свадбе невеста живи и у кући родитељској и код мужа. Тек после првог порођаја, она је нераздвојна са „оцем својега детета.“

ПОЗОРИШНА ХРОНИКА

Управа — „Вазантазена“, драма у пет чинова написао краљ Судрака, по старо-индиском израдио Е. Пол, с немачког превео Мих. Р. Поповић.

Као што обедах у прошлој хроници данас имам да докажем: да наше Позориште овако какво је не оправдава назив „Краљ. Српско Народно“ Позориште, нити одговара позиву, коме је намењено још кад је стварано.

Да наше Позориште није српско *народно* а још мање *национално* у ширем смислу, најбоље се види што се на позорници говори врло поквареним српским језиком. Свакоме је познато да се у народним позориштима других земаља нарочита пажња посвећује чистоти језика. У Француској се „Comedie Française“ чак сматра као нека врста Академије за правилно изговарање, и кад ко сумња у тачност

извесног изговора или акцента, он нази како се то у „комедији“ изговара, па како тамо чује и научи, тако и зајамти, јер је сигуран да је то правилно. И то се ради у Паризу, који је тако богат у школама, у јавним предавањима сваке врсте, где човек може све те финесе језикословне много лакше да научи него у Београду, где је готово немогуће чути правилни говор. Позориште мора бити права школа за лепо чисто и правилно изговарање, за уметничко и зналачко читање стихова, што је, као што се зна, врло тешка наука. Од овога може сваки имати врло велике користи, нарочито ђаци, који у великом броју похађају Позориште. Код нас се тако слабо нази на чистоту говора и правилно изговарање, да се више нико не чуди кад се чак и у падежима погрешни. О акцентима не смем ни да помињем. Изгледа као да је наше Позориште само у том правцу — варавно наопаком — послужило идеји „уједињења“, јер се на изшој позорници могу чути акценти из свију провинција раскомаданог Српства.

По себи се разуме да нико не сме за тај недостатак кривити наше глумце. Они чине што могу, али је управа за то да их у том послу упутити, да их на то натера и да постави сваком глумцу као *conditio sine qua non* познавање језика и чистоту изговарања.

Међутим, колико ја знам, на томе се до скоро није ништа радило, а од скоро се канда ради баш противно томе. Примају се глумци без икаква обзира како српски говоре, баш као да ће на неком страном језику приказивати. Наравно, за ту врсту наставе треба врло много укуса и јако развијен слух. Саме велике уши нису довољне. Ако је судити према стању, у коме се данас Позориште налази, у томе погледу, Србија ће још дуго чекати док чује да се у *Српском Краљевском* Позоришту лепо и чисто *српски* говори.

Дале, да наше Позориште није ни српско ни народно види се из тога што је у њему српска књижевност заповиђена, да не кажем са свим потиснута. Ту се сад има много говорити. Ја немам ни времена, нити је овога пута мој задатак доказивати: да сваки народ, који хоће да живи као народ, мора култивисати своју књижевност; од каквог је значаја за један народ његова књижевност, и какво место она у животу једног народа заузима, ја сматрам овога пута све то као потпуно доказано и као да је сваки читалац са сваки од ових питања потпуно на чисто. Зато хоћу да пођем од ове истине као признате: да један народ, који је представљен обично Државом, мора многе жртве подносити, мора велике напоре чинити да своју књижевност развије и унапреди. Једно од првих средстава којим се народи, државе, служе да своју књижевност што више развију, то је Позориште. Позориште служи као најјачи, најсилнији покретач, као најбољи изазивач за свакога, који у себи осећа снаге и жеље за писањем, за стварањем. Ништа не може да толико осигура тријумф, ништа не може тако да консекрира, да санкционише славу књижевнику као Позорница!

„Позорница! Позорница! Ви не знате шта је то Позорница! То знам само ја; ја који сам....“

Међутим, треба ли ја да кажем да наше Позориште није створило *ни једног*, ама ни једног јединог драмског писца! Морам одмах да се поправим: не што их није било, но што их је одбило. Него ово већ морам оставити за идућу недељу.

Управа, која је испричала српску, француску, енглеску и руску књижевност, приредила нам је једну драму „староинијску“, да би наше образовање допунила и тиме, што ће нас познати и са индијским правима. Лепе прави! Као да су их од нас попримали! У прошлу суботу, дакле, давана је први пут „Вазантазена“. На листи истина не стоји „први пут“, него „нов комад“, али то су и сувише суштинске разлике за ове наше „предузимаће театра.“

Ја никако не могу себи да објасним: шта је хтела Управа кад је изнела овај комад на позорницу? Али да вам испричам најпре бајку, шта тада лакше погодимо тајне мотиве Управе Краљ. Срп. Позоришта.

У Удманима — ви знате, а да вам ја и не говорим где је то? — живи једна дивна бајадера. Лено. Она се одзива само на име: Вазантазена! Добро. Она грозно дражи Санстанаку, царевог шурака, и он је гони као дивљи звер. И то се зар даје замислити. Тамаи се поче први чин а они се некако среташе и, наравно, да се Санстанака не устеже рећи јој све што се таквој врсти цура сме казати. Али овде сад већ више не иде тако лено. Овде ми одмах видимо да смо у Индији (којој? Предњој или Задњој?). Њој, тој бајадери Вазантазени, не допада се царев шурак, она га неће! Ене! па шта хоће она? Зар пошто је стекла оно мало прџа и накита које с ким; зар она, која је научила питати само: колико? а никад: ко? Зар она постаје сад толика манџика да царевог шурака чак не може ни да трпа!! Збиља, зашто је писац направљено Вазантазени баш јавном женском? Ја апсолутно не видим разлога. По свему оном што она ради кроз цео комад, она је са свим могла остати поштена кћи каквог Смрдистаке. А чим је учинио те је постала хетера, то се комад свршио још у I чину. Појавио се принц, понудио... и она пристаје. Јер она може, јер она треба, јер она мора да пристаје, иначе, она није бајадера него... Мицака. Али, замислите, да је пристаје! Пропалоше лено нама она четири чина! Каква би то тек била штета!

Али она не пристаје! Он је због тога спопаднео за киче (то су индијски обичаји) а она се поче тако дерати да на њену дерљаву истрча из куће Мантреја. Не заборавите да се све то догађа пред кућом Чарудатином. — Пред чијом кућом? — Чарудатином. Чарудата. Вама то име не каже ништа? Па какав сте ви то бизмес, кад не познајете ни Чарудату? Па кога ви онда знате? Питајте само Вазантену. — Госпођо, молим, шта је Чарудата? — „Ох, то је човек! Човек који је имао грдно богатство, па су му га докмаи и муфтини војели и он остао го.“ — Ах, знам, то је као неки индијски Аца Бас. — „И кога ја љубим...“ — Е, онда то није к'о Аца Бас. — „Ја не волим ни сребро ни злато, ни свилу ни драго камење, ни палате ни паркове, само волим човека који од свега тога нема ништа, и волим га више од свега тога.“

Е, госпођо моја, види се да сте ви живели пре неколико хиљада година и то у Индији (јер и онда овде...). Мени је јако жао што већ тада нисам био рођен, јер како немам нигде ништа — баш као тај Чарудата — бар би ме волела тало лена бајадера, као што је Нигринова била у суботу. Ах, кад би она, и у пркос овим минулим вековима, имала нарав Вазантазенину! Овако ни од ове своје сиротиње немам никакве вајде! Да се човеку огади и бати сиремах!

Елем, ова чудновата (ах колико!) бајадера неће Санстанаку. И колико год она њега неће толико Чарудату хоће!

То ме је још више збунило! Јер ја не могу да видим никакву разлику између Санстанаке и Чарудате. Видите ли ви какву разлику? Сем што Санстаника има нара, а његов је супарник „шворц“. Али зато хетера треба пре да „воли“ Санстанаку. Санстанака је био нашег мишљења, и наравно да се врло разјари, као што би се разјарили ви и ја, кад би видели да вам Нигринова претпоставља каквог Чарудату. Зато Санстанака удави Вазантазени, и то му испадне врло лако за руком, јер она некако дође баш кад је требало. Ту сад уметните једну малу епизоду са носилима, коју ја нисам баш добро разумео.

Али ви се умирите; Византазена није умрла јер смо тек у трећем чину, а драма их има пет. Како може јунакиња погинути у трећем чину кад драма има пет?! Шта да гледамо ми после у она друга два? Византазена је, дакле, *симулирала* док је није нашао неки калуђер који је одведе у неки — манастир. Зашто у манастир? Што је није одвео њеној кући? Јер би је одмах нашли и онда не би могли осудити на смрт Чарудату, који је признао, по доброту срца свога, да „ју“ је убио! Али неће ни њега убити. Чак неће убити ни оног сулудог Санстанаку! Убиће само оног једног цара, који се целог вечера није ни појављивао и који није ником никаква зла учинио. Цара ће убити неки пастир, Аријака, који ће и царем постати, па ће том приликом и Чарудату спасти, баш кад су га водили на губилиште. Ал! да се Аријака беше нешто мало задоцнио! А баш би ми био бео да се мало задоцнио!

Чарудата наравно није пропустио ту прилаку а да не узме — овога пута — и „за жену“ Вазантазени. Том се приликом ожени и његов пријатељ Мантреја! И тако се сврши овај комад.

А морал? Морал је: да смо ми прави Индијанци! Коцкамо се као они, волимо жене као они, и ако немамо цареве шуреке, имамо много што шта друго као они, имамо судије, као они, имамо истражну власт као они, само не знам да ли су они имали цензуру као ми, јер сво ја даље не смем да пишем, а они су неке ствари баш жестоко треснули. Како ли се оно промаче!?

Глумци су били добри — бар тако држим, јер ја нисам никад видео Индијанце па да бих могао ценити: да ли су карактере добро схватили. У декорацијама и костимима (сем г-ђа Нигринове и Гавриловиће) огледала се сиротиња! Ал то је ваљда после ове глади по Индији.

Spectator

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Шта могу да зараде американски књижевници. — Највећи финансијски успех, који је икада једна књига у Сједињеним Државама достигла, имају да забележе „Мемоари Ђенерала Гранта“. Наследници Ђенералови извукли су из тога дела приход од 414,855 долара, што у српском новцу износи преко два милиона (2,074.275) динара, разуме се, у злату. Ђенералу Senis Wallace-у донео је његов роман „Бен Хур“ — један на свој начин ванредно леп умотвор — у округлој суми 500.000 динара. Исто толико добио је државни секретар Blaine за своју књигу: „Двадесет година

у конгресу“, а бруклинскоме беседнику Талмецу донело је његово дело „Животи и цити“ још већу суму. —

Ово су нешто мало већи књижевнички приходи него код нас, па чисто човек добије вољу да постгне американски књижевник.

Вино и пиво. — Средња производња целога је света 130 милиона хектолитара вина и 180 пива. Од овог се потроши у Немачкој 48 милиона хектолитара годишње; у Енглеској 47 милиона. За тим долазе Здружене Државе с потрошњом од 37 милиона; Аустрија с 14; Француска и Белгија са 10.

50.000 динара за једног пса. — У Здруженим Државама постоји један клуб за неговање и васпитање Санберихардских паса. Тај клуб има најлепших типова што их већ може бити, а како су сви чланови тог клуба трули милионари, ту се много не пендлачи у ценама. Пре кратког времена плаћена су два пса, *Принц* и *Квем*, први 50.000 а други 25.000 динара. Ала је то демократска земља, та Америка!

Наслов једних новина. — У Гренландији излази лист, који се зове: „Алпагаглилилиналтингвингарликусарум'сасумик“ а то српски значи: „Занимљиве новости сваке врсте“. Кажу да је врло занимљиво слушати продавца тога листа по улицама. Разуме се да је потребно, ако хоће да се цео тај наслов изговори да им је улица врло дугачка и да иду полако.

Онима, који воле да једу пасуљ. саопштавамо врло радосну вест, да је у Америци (ништа без Америке!) једном човеку пошло за руком, да одгаји једну врсту пасуља пирамидалне крупноће. Тај одгајивач се зове Капела и живи у Бразилији. Зрно је дугачко 26 сантиметара и тешко 333 грама. Ако тај дар Божји дође једног дана к нама, неће више бити потребно да кажемо: „Дајте ми једну порцију пасуља“, већ: „Дајте ми једно зрно пасуља“. То је за ручак. За ручак ће бити доста два, јер нико неће моћи ни појести три зрна. Ово ће нарочито бити добро за наше домаћице, јер ће се ослободити кулука, да требе овај наш ситни пасуљ.

БЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ

Пре неки дан давана је у Берлину сензациона комедија Феликса Филипија, „Наслеђе“, у којој је он отпуштање Бизмарково на веома оригиналан начин драматисао. Немачку

царевину начинио је фабриком оружја, где ради до 20.000 раденика. Млади барон Јерун хоће сам фабриком да управља, јер осећа, да је он оно „оруђе“ у рукама свога управника, „правог“ творца фабрике. Ту настаје конфликт између газде и слуге, којим се циља на Вијема и Бизмарка. Остале споредне радње су потпуно измишљене, али вештачки измишљене. Феликс Филипи окушао је раније своје перо у своме „Адвокату“ и „Данијели“, и тиме стекао име ваљана писца.

Начин, да се светски догађај збије у мали позоришни скандал, изгледа, да ће мало литерарне важности задобити.

Захваљујући вештоме перу Феликса Филипија „Наслеђе“ ће се дуже времена задржати на берлинској позорници.

ИСКРИЦЕ ДУХА

Реч *егоизам* као и реч *љубав* више су општег значења: може бити гнусне љубави, а може бити узвишеног егоизма и обратно. Егоизам образованог, умног човека племенит је, то је она његова љубав ка науци, вештини, ближњему, он га гони на бољи живот. Љубав, ограниченог дављака, па и љубав Отелова виши су егоизам. Ипчупати човеку из срца егоизам, значило би одузети му квасац, со његовог живота. На срећу то је немогуће.

Херцен.

Није тешка обавеза да човек буде човеком у људском друштву. То је развитак његове унутарње потребе. Нико неће рећи да је пчела обавезна мед правити, него га зато прави што је пчела. Човек, који је дошао до сазнања свога достојанства, зато поступа човечански што му је природно, лакше, приличније, наметније тако поступати; ја већу за то ни да га похвалим, јер он чини своје дело, он не треба друкше ни да поступа, као што ружа не може друкше да мирише. — Па да ли по томе сви људи треба да су јунаци у доброчинству, самопрегоревању и т. д.? Јунак може бити само онај човек, који је јуначке природе, као што уметнички производи припадају само песницима; али био човек ма какве природе, он може човечански да поступа. Нико нема право тражити од мене да будем јунак или да стваравам лирске песме, а сваки има право тражити да га не вређам, па ни да га вређам вређајући другог.

Херцен.

Човек, који би се могао назвати правим добротвором, јесте онај, који да је без устезања и не иште никад, да му се врати; који заборавља сва добра, што их је починио, а кад му ко то врати, сматра као добротворство њему учињено.

Сенка.

Траже се продавци за „Звезду“.

САДРЖАЈ: „Поћас сам те опет опиз'о“ (песма) — „Циганче“ (наставак) — „Тајна“ (песма). — „Где поморанце зру“ (наставак) — „Свадебни обичаји у Индији“ — „Позоришна хроника“ — „Занимљивости“ — „Белешке из књижевности и уметности“ — „Искрице духа“.

Власник Ст. М. Веселиновић. Штамп. Св. Николића об. ВЕНАЦ БР. 2.—БЕОГРАД. Уредник Ј. М. Веселиновић.